

Ο ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΔΩΡΟΘΕΟΣ ΠΡΩΪΟΣ

Δωρόθεος ΠρωΪος

 Δωρόθεος ΠρωΪος¹, ένας από τούς πλέον λόγιους και διαπρεπείς άρχιερείς τών πρό τής επανάστασεως του 1821 χρόνους γεννήθηκε στη Χίο, όπου τό 1776 χειροτονήθηκε διάκονος. Στην πατρίδα του διδάχθηκε τά πρώτα γράμματα και συνέχισε τίς σπουδές του στη δυτική Εύρώπη. Όπως γράφει σέ έπιστολή του πρός τόν Κοραή «Ηκροάσθη τών φιλοσοφικών μαθημάτων έν Πίσσαις τής Ίταλίας και Φλωρεντία, και έπειτα έλθών τό 1792 εις τάς Γαλλίας, περιηγήσεός τε και μαθήσεως χάριν, ώμίλησε τοις εκείσε σοφοίς, κατ' έξοχήν δέ τῶ Βρισσῶ Δελαλάνδῳ, και Λανοισιέ και Βαλλεί και πολλοίς άλλοις δευτέρας και τρίτης τάξεως... Είτα δέ πολλάκις και εις τό τότε καλούμενον Βασιλικόν Παλάτι και εις τάς Βιβλιοθήκας και εις τάς Άκαδημίας και εις τά Ηλύσια πεδία... Διό εκπλεύσας από Γαλλίας εις Βρεττανίαν ό έπιστέλλων, έκειθεν δέ πά-

1. Για τόν Δωρόθεο ΠρωΪο βλ. Μ. Ί. Γεδεών, *Χρονικά τής Πατριαρχικής Άκαδημίας*, έν Κωνσταντινουπόλει 1883, σσ. 179-181· Β. Α. Μυστακίδης, *Όκτώ κεφάλαια αναφερόμενα εις τήν ιστορίαν τών σχολείων κατά τόν ΙΗ' και ΙΘ' αΐωνα*, άνάτυπο έν Αθήναις 1909, σσ. 390-392· Κ. Άμαντος, *Λόγιοι τής Θράκης, Θρακικά*, έκτακτον τεύχος, παράρτημα του Γ' τόμου, έν Αθήναις 1931, σσ. 192-195· Κ. Ί. Άμαντος, *Τά γράμματα εις τήν Χίον κατά τήν τουρκοκρατίαν (1566-1822)*, Πειραιεύς 1946, σσ. 206-216, και Ν. Α. Φορόπουλος, «Δωρόθεος ΠρωΪος», *Θρησκευτική και Ήθική Έγκυκλοπαίδεια*, τ. 5, Αθήναι 1964, στ. 274-276.

λιν εἰς τὸ Βέλγιον, καὶ διαπεράσας τὴν Γερμανίαν καὶ Οὐγγαρίαν καὶ Δακίαν καὶ Βουλγαρίαν καὶ Θράκην καὶ Μακεδονίαν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα²».

Ὁ Δωρόθεος Πρώϊος ἀναλαμβάνει καθηγητὴς τῆς σχολῆς στὴ Χίο τὸ 1793. Σχολάρχης ὅμως ἐκεῖ ἦταν ὁ Ἀθανάσιος ὁ Πάριος πού ἔβλεπε μὲ δυσπιστία ὄσους εἶχαν σπουδάσει στὴ Δύση καὶ ἐπέστρεφαν στὴν πατρίδα. Στὴ σχολὴ τῆς Χίου ὁ Δωρόθεος «ἤρξατο μετὰ προθυμίας δημοσίᾳ νὰ διδάσκη τὴν φιλοσοφία ἐν ᾧ εἰς κανένα ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος οὐδὲν ἕτερον ὑπῆρχε, πάρεξ ἢ Γραμματικὴ καὶ ὀλίγα τινὰ μαθηματικὰ τοῦ Μπαλάνου καὶ τὰ φιλοσοφικὰ τοῦ Βλεμμύδου καὶ τοῦ Κορυδαλέως³».

Τὸ 1796 ὁ διερμηνέας τοῦ στόλου Κωνσταντῖνος Χαντζερῆς ἐπισκέπτεται τὴ Χίο, γνωρίζει τὸν Πρώϊο καὶ τὸν προσκαλεῖ ὡς διδάσκαλο τῶν παιδιῶν τοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη⁴. Ἡ ἀναχώρηση τοῦ Πρώϊου ἀπὸ τὴ Χίο νομίζω ὅτι θὰ εἶχε σχέση μὲ τίς διαφορετικὲς ἀπόψεις τοῦ ἀπὸ τὸν Πάριο⁵. Τὸ 1797 μεταβαίνει στὴν Πόλη καὶ στὴ συνέχεια στὸ Βουκουρέστι, ὅταν ὁ προστάτης τοῦ Χαντζερῆς διορίστηκε ἡγεμόνας στὴ Βλαχία. Τὸ 1799, μετὰ τὸν ἀποκεφαλισμὸ τοῦ Χαντζερῆ, ὁ Πρώϊος ἐπιστρέφει στὴν Κωνσταντινούπολη⁶.

2. Ἐράνισμα, Κῶδιξ περιέχων τὰς ἀντιγραφὰς τῶν ἐπιστολῶν, ψηφισμάτων, ἐπιταγμάτων, αἰτημάτων ὧν ἐπιστέλλει καὶ δέχεται τὸ ἐν Βυζαντίῳ μέγα καὶ κοινόν τοῦ Γένους Μουσεῖον, ἐπὶ τῆς Σχολαρχίας τοῦ Κυρίου Δωροθέου Πρωῖου, στό περιοδικό Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικός Φιλολογικός Σύλλογος, τ. ΙΓ' (1878-79), ἐν Κωνσταντινουπόλει 1880, σ. 211.

3. Ἐράνισμα..., ὁ.π., σ. 211-212.

4. Ἄμαντος, *Τὰ γράμματα...*, ὁ.π., σ. 208.

5. Ὁ.π., ὅπου ὁ Ἄμαντος γράφει ὅτι ὁ Πρώϊος «δὲν ἤδυνάτο νὰ συνεργασθῆ ἀρμονικῶς μετὰ τοῦ διευθύνοντος τὴν σχολὴν Ἀθανασίου Παρίου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ μαθηματικὴ ἦτο πηγὴ τῆς ἀθεΐας, τῆς ὁποίας πρῶτον ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ κατάλυσις τῆς νηστείας» καὶ ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν Κούμαν «ἐξουσίαζε πολὺν καιρὸν ἀπεριορίστως τὰς ἰδέας». Ὁ ἀδιάλλακτος Πάριος θεωροῦσε, φαίνεται, ὑποπτον γιὰ ἀθεΐα καὶ τὸν ἔπειτα ἐθνομάρτυρα Πρώϊο, «ὅστις ἀηδιάσας ἐζήτει εὐκαιρίαν νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Χίον».

6. Ὁ.π., καὶ Ἄμαντος, *Λόγιοι...*, ὁ.π., σ. 193.

Το 1800 έχουμε την πρώτη έκδοση του Πηδαλίου τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου ὡς διορθωτῆς ἀναγράφεται ὁ Πρώϊος⁷.

Ὑπάρχει βέβαια ἡ μαρτυρία ὅτι ὁ Πρώϊος ἐπέστρεψε τὸ 1800 στὸ Παρίσι καὶ ἔδωσε ἐξετάσεις στὸ Πολυτεχνεῖο. Ὅμως τὸ 1804 ὁ Πρώϊος γράφει ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Κοραῆ, ὡς Σχολάρχης τότε τῆς Σχολῆς τοῦ Κουρουτσεσμέ, χωρὶς νὰ ἀναφέρεται σὲ συνάντηση μὲ τὸν Κοραῆ τὸ 1800, τοῦ ὑπενθυμίζει μόνον τὴ συνάντησή τους τὸ 1792. «Ὅθεν ἦλθε πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βουλouάρ, ἐν ᾧ τότε κατώκει καὶ ἀπήλαυσε κατὰ πρῶτον τῆς γλυκειᾶς σου ὁμιλίης⁸». Αὐτὸ ὁδηγεῖ τὸν Ἄμαντο στὴν ὑπόθεση ὅτι ὁ Δωρόθεος δὲν ἐπανῆλθε τὸ 1800 στὸ Παρίσι, ἐπειδὴ τότε καὶ πάλι θὰ συναντοῦσε τὸν Κοραῆ καὶ στὴν ἐπιστολὴ πού τοῦ στέλνει τὸ 1804 θὰ ὑπενθυμίζε καὶ τίς δύο συναντήσεις τους, αὐτῆ τοῦ 1792 καὶ τῆ δευτέρη τοῦ 1800.

α) Σχολάρχης στή Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολῆ στὸ Κουρουτσεσμέ

Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1804 ὁ Δωρόθεος Πρώϊος διορίζεται Σχολάρχης τῆς νεοϊδρυθείσης σχολῆς τοῦ Κουρουτσεσμέ⁹. Τὸ Πατριαρχικὸ καὶ Συνοδικὸ γράμμα τοῦ διορισμοῦ του γράφει: «Ἐπειδὴ τοιγαροῦν ὁ ὀσιώτατος καὶ σοφολογιώτατος Ἀρχιμαν-

7. Ἄμαντος, *Τὰ γράμματα...*, ὁ.π., σσ. 208-209. Βλ. καὶ Ἀγαπίου Ἱερομονάχου καὶ Νικοδήμου Μοναχοῦ, *Πηδάλιον*, Ἀθῆναι 1957, ἐπανέκδοση πού διορθώθηκε στὴν πρώτη του ἔκδοση «παρὰ τοῦ σοφολογιώτατου διδασκάλου καὶ ἱεροκήρυκος κυρίου Δωροθέου».

8. Ἐράνισμα..., ὁ.π., σ. 211 καὶ Ἄμαντος, *Τὰ γράμματα...*, ὁ.π., σ. 207.

9. Γιά τὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολῆ στὸ Κουρουτσεσμέ βλ. Β. Α. Μυστακίδης, *Περὶ Κουρουτσεσμέ ἱστορικαὶ εἰδήσεις*, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1885· Γενναδῖος Μητρ., «Ἡ ἐν Κουρουτσεσμέ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολῆ καὶ ἰδίως δύο τουρκικὰ ἔγγραφα σχετικὰ πρὸς αὐτήν», *Ὀρθοδοξία*, τ. ΙΔ' (1939), σσ. 365-372· Ἄ. Γριτσόπουλος, «Ἡ Σχολῆ Κουρουτσεσμέ», *Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, 36 (1968), σσ. 161-240, καὶ Χρυσόστομος Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, «Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἑλληνικῶν Ἀκαδημιῶν», *Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τ. 2, τχ. 3, ἐν Ἀθῆναις 1927, σ. 203.

δρίτης τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτου Πατριαρχικοῦ, Ἀποστολικοῦ τε καί Οἴκουμενικοῦ Θρόνου ἡμέτερος κατά πνεῦμα υἱός ἀγαπητός κύριος Δωρόθεος Πρώιος, ἀνὴρ τῶντι θεοσεβής, ἱεροπρεπής τε καί κόσμιος τοῖς ἤθεσι, καί πεπαιδευμένος, ὡς τρόφιμος τῆς θύραθεν καί ἔσω σοφίας καί διδάσκαλος τῶν ἐγκυκλίων ἐπιστημονικῶν μαθημάτων, ἐφάνη, καί σχολαρχῶν ἀπεδέδεικται ἀλλαγῶ καί ἐνταῦθα κατά μέρος καί ἐποιήσατο ἀξιόλογον καρποφορίαν τῷ ἡμετέρῳ Γένει ἐκ τῆς ἐπιμελοῦς μετ' ἀκριβείας παραδόσεως τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων διὰ τοῦτο γνώμη κοινῇ καί συναινέσει ἡμῶν τε καί τῆς περὶ ἡμᾶς Ἱερᾶς Ἀδελφότητος καί τῶν ἐκλαμπροτάτων καί περιβλέπων Πειζαδέδων καί τῶν πανευγενεστάτων Ἀρχόντων, τῶν τέ ἐφόρων, καί μιζιρίδων..., ἐξελέγη ἀριστίνδην καί ἀποκατεστάθη Σχολάρχης ἐν αὐτῇ τῇ κοινῇ Πατριαρχικῇ Σχολῇ καί διδάσκαλος τῶν ἐπιστημονικῶν μαθημάτων¹⁰».

Γιὰ νά στεγασθεῖ ἡ σχολή τοῦ Κουρούτσεσμε «ἠγοράσθη τό Παλάτιον τοῦ ὑψηλοτάτου Αὐθέντου Ἀλεξάνδρου Β' Μαυροκορδάτου, τό εὐρισκόμενον εἰς τό χωρίον Κουρουτζεσμέν καλούμενον, ὅπερ ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπό τήν Κωνσταντινούπολιν, καί εἰς τό ὁποῖον κατοικοῦσι τό περισσότερο μέρος τοῦ χρόνου, καί Αὐθένται, καί Ἀρχιερεῖς, καί Ἀρχοντες καί ὁ Πατριάρχης τό θέρος, καί ἐκεῖ νά συγκροτηθῇ ἡ Πατριαρχική πάγκοινος Σχολή τοῦ ἡμετέρου Γένους τόπος ἡσυχος εὐκρατος, μέ λειμῶνας καί κήπους ὠραιστάτους, μέ νερά ἀενάως τρέχοντα, μέ εὐρυχωρίας πολλάς, μέ ὄλας τάς ἀναπαύσεις, καί κατ' ἐξοχὴν πάντοτε ἔμπροσθεν εἰς τά μάτια τοῦ Πατριάρχου, τῆς Συνόδου, καί τῶν Εὐγενῶν· τόπος εἰς τόν ὁποῖον εὐκόλως ἡμποροῦν νά πηγαίνουν καί οἱ διάκονοι τῶν Ἀρχιερέων, καί λοιποὶ μαθηταὶ πανταχόθεν. Διότι, καθὼς ἤξεύρετε, ἐδῶ εἶναι τό κέντρον τῆς πίστεώς μας καί τοῦ Γένους μας»¹¹. Αὐτὰ διαβάζουμε σέ ἐπιστολή τῆς 14ης Ἀπριλίου 1805, γιὰ τὸν χῶρο ὅπου στεγάσθηκε ἡ

10. Ἐράνισμα..., ὁ.π., σσ. 203-204.

11. Ὁ.π., σσ. 220-221.

σχολή. Ἡ ἴδια ἐπιστολή γράφει γιά τήν ἔναρξη τῶν μαθημάτων στή σχολή: «Τῆ α' Ἰουνίου ἀνοιξεν ἡ Ἀκαδημία, καί τῆ ς' τοῦ αὐτοῦ μηνός παρόντος τοῦ Παναγιωτάτου, τῆς ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου, τῶν Αὐθεντῶν καί ἐτέρων εὐγενῶν, πραγματευτῶν, διδασκάλων καί ἄλλου πλήθους ἀναριθμήτου ἐξεφωνήθη παρά τοῦ ῥηθέντος Σχολάρχου ἐν τῇ μεγάλῃ σάλα τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων λόγος περί Φιλοσοφίας καί Θεολογίας καί περί τοῦ πῶς δύνανται αἱ ἐπιστῆμαι νά ἐπιστρέψουν εἰς τήν παλαιάν τους πατρίδα, τήν Ἑλλάδα: μετὰ ταῦτα ἐξεφώνησε καί ὁ τῆς εὐγλωττίας διδάσκαλος ἐγκώμιον τῆς ἐλλάδος φωνῆς, καί σᾶς λέγομεν, ὅτι ἓνα τοιοῦτον θέλημα ἦτον ἄξιον κατανούξεως νά βλέπη τινός τόν Παναγιώτατον, καί τούς Ἀρχιερεῖς νά κλαίωσιν ὑπό τῆς χαρᾶς, τούς εὐγενεῖς νά δακρῶσιν ἀπό τόν ζῆλον, καί ὅλους γενικῶς νά χαίρωσι καί νά ἐπεύχονται ἐπί τῇ συστάσει ταύτης τῆς παγκοίνου Σχολῆς καί ὁ ἅγιος Θεός νά κατευοδῶσῃ τοῦτο τό θεάρεστον καί ἐπωφελές κατόρθωμα»¹².

Ὁ ἀριθμός τῶν φοιτητῶν στή σχολή ἀνέρχονταν στούς ἑκατόν ἐξήντα.

Ὅπως ἀναφέρεται στήν παραπάνω ἐπιστολή, «κατοικοῦσι μέσα ὑπέρ τούς ὀγδοήκοντα μαθητάς ἐνοίκιον, καί καθῶς ἔμαθον τούταις ταῖς ἡμέραις ὁ ἀριθμός τῶν μέσα καί ἔξω κατοικούντων καί καθ' ἑκάστην ἀκροαζομένων μαθητῶν τά μαθήματα συμποσοῦνται εἰς ἑκατόν ἐξήκοντα»¹³. Εἶναι δέ χαρακτηριστικό τό γεγονός ὅτι πολλοί ἀρχιερεῖς παρακολουθοῦν τά μαθήματα, μάλιστα «εἶναι καί ἓνας ὅπου ἔγινε μαθητής»¹⁴.

Ἡ σχολή τοῦ Κουρούτζεσμε, ὅπου εἶναι Σχολάρχης ὁ Δωρόθεος Πρώιος, εἶναι τετραετοῦς φοίτησης Διδάσκονται «Μαθηματικά τοῦ ἀειμνήστου Νικηφόρου, τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Ἰσοκράτους, καί τοῦ Λουκιανοῦ (καί εἶναι νόμος τῆς Σχολῆς, ὁ προσερχόμενος μαθητής νά ἔχη

12. Ὁ.π., σ. 221.

13. Ὁ.π.

14. Ὁ.π., σ. 222.

όλιγην τινά εἶδησιν τῆς Γραμματικῆς καί τῶν εὐληπτοτέρων συγγραφέων)»¹⁵. Τόν δεύτερο χρόνο διδάσκονται «ἡ Τριγωνομετρία, αἱ Κωνικά τομαί, ἡ Ἄλγεβρα, ἡ Μεταφυσική»¹⁶. Στό τρίτο ἔτος διδάσκονται «τά Φυσικά τοῦ Θεοτόκη, καί τά ἠθικά»¹⁷ καί τέλος τό τέταρτο ἔτος παραδίδονται «τά Ἀστρονομικά καί τά Θεολογικά»¹⁸.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο ὁ Δωρόθεος Πρώιος διεξήγαγε τίς ἐξετάσεις στό τέλος κάθε μῆνα στή σχολή. «Οἱ μαθηταί διαροῦνται εἰς δύο κόμματα, ἐκλέγει ἐκάτερον ἓνα πρόεδρον, ἡ ταξίαρχον καί ποιοῦσιν ἔριν διά δύο ἡμέρας περί τῶν διδαχθέντων θεωρημάτων καί προβλημάτων... Οἱ δύο πρόεδροι προσέχουσιν εἰς τήν διατήρησιν τῶν γυμναστικῶν νόμων καί εἰσὶ διαιτηταί τῶν ἀναφουομένων ἀμφιβολιῶν καί φιλονεικιῶν, ἔχουσι δέ δικαίωμα οἱ φιλονεικοῦντες νά κάμουν ἔκκλητον τήν ἀμφισβήτησιν πρός ἄλλους πρώην προέδρους, καί τελευταῖον πρός ἐμέ»¹⁹.

Ἡ σχολή τοῦ Κουρουτζεσμέ ὀνομαζόταν καί Πάγκοινον ἢ Σχολή τοῦ Γένους ἢ Μουσεῖον. Ὁ Δωρόθεος Πρώιος ἦταν Σχολάρχης καί παράλληλα δίδασκε φυσικά, μαθηματικά, γεωγραφία καί λογική, γενόμενος πρωτοπόρος στή διδασκαλία τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν στίς σχολές τοῦ Γένους μας.

Ὅπως φαίνεται ἀπό τόν πολῦτιμο κώδικα πού περιέχει ἀντίγραφα ἐπιστολῶν, ψηφισμάτων καί αἰτημάτων ἀπό «τό ἐν Βυζαντίῳ μέγα καί κοινόν τοῦ Γένους Μουσεῖον ἐπί τῆς Σχολαρχίας τοῦ Κυρίου Δωροθέου Πρωΐου», πού δημοσιεύθηκε στό περιοδικό τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως τό 1880, ὁ Δωρόθεος ἐνδιαφέρθηκε γιά τή μεταφορά τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη ἀπό τό Ἅγιον Ὅρος,

15. Ὁ.π., σ. 221.

16. Ὁ.π., σσ. 221-222.

17. Ὁ.π., σ. 222.

18. Ὁ.π.

19. Ὁ.π., σ. 209.

στό όποιο μέ διαθήκη τήν είχε δωρήσει, και ειδικότερα από τή Μονή Ίβήρων, όπου βρισκόταν. Όπως διαβάζουμε σέ πατριαρχικό και συνοδικό γράμμα τής 15ης Μαΐου 1805 πρός τούς πατέρας του Αγίου Όρους και τής Μονής Ίβήρων «*ή ρηθείσα Βιβλιοθήκη εις έννέα κιβώτια περιεχομένη άπετέθη έν τή κατά τόν Κουρουτζεσμέν ήμετέρα Πατριαρχική και κοινή του Γένους Σχολή*»²⁰. Η προετοιμαζόμενη άλλωστε έκδοση του Λεξικού καθιστούσε άπαραίτητη τή μεταφορά τής βιβλιοθήκης στή Μεγάλη του Γένους Σχολή στό Κουρουτσεσμέ.

Ό ίδιος κώδικας φανερώνει τό ένδιαφέρον του Πρωΐου νά εμπλουτισθεί ή Σχολή του Κουρουτζεσμέ μέ σύγχρονα όργανα. Σέ άπαντητική έπιστολή του Κοραή, τόν Μάρτιο του 1805, από τό Παρίσι πρός τόν Σχολάρχη διαβάζουμε: «*καλόν Άτλαντα δέν γνωρίζω άλλον παρά τούς Γεωγραφικούς πίνακας του D' Anville χωρισμένους μέν άπ' άλλήλων, αλλά τούς όποιους δυνατόν είναι νά στιχώση τις εις ένα τόμον σχήματος Άτλαντικού... Θέλω φροντίσει και διά τά ύπομνήματα του Πανεπιστημίου, και τά άλλα Μαθηματικά και φυσικά βιβλία, και τόν ξύλινον κώνον, διηρημένον κατά τάς κωνικάς τομάς, και συνηροσμένον μέ γόμφοις ξυλίνους*»²¹.

Ό Πρωΐος είχε γράψει τό Νοέμβριο του 1804 στόν Κοραή: «*Ημεΐς χρήζομεν και βιβλίων και έργαλείων, διό κατά πρώτων πρέπει, νά σκεφθής όποια τά αναγκαιότερα βιβλία ελληνικά τε και γαλλικά, και έργαλεία πρός άπόδειξιν τών φυσικών προτάσεων... Έπεθύμουν νά έχω ένα νεώτερον συγγραφέα περί τής πρακτικής Γεωμετρίας και άγρομετρίας και Ύψημετρίας και έν ένί λόγω un inginiere civile... μετά τών ανηκόντων έργαλείων, διά νά δείξω εις τούς νεανίσκους τήν χρήσιν τής γεωμετρίας*»²².

Τα παραπάνω άποσπάσματα μάς οδηγούν στά ακόλουθα πολύτιμα συμπεράσματα:

20. Ό.π., σ. 233.

21. Ό.π., σσ. 216-217.

22. Ό.π., σ. 212.

- α) Στά τελευταία χρόνια τοῦ 18ου αἰῶνα καί στά πρῶτα τοῦ 19ου ἡ Πατριαρχική Σχολή τοῦ Γένους λειτουργοῦσε στό Φανάρι μέ δυσκολίες. Πολλοί ἄλλωστε Φαναριῶτες εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στήν περιοχή τοῦ Βοσπόρου²³.
- Ὁ Πατριάρχης, ἡ Σύνοδος καί οἱ ἄρχοντες τῆς Κωνσταντινουπόλεως τό 1804 ἀποφάσισαν τή μεταφορά τῆς στό Κουροῦ Τσεσμέ (Ξηροκρήνη), σέ κατάλληλο κτίριο πού ἐξασφάλισαν. Ἡ Σχολή στό Φανάρι δέν ἔκλεισε. Μιά φορά τόν μῆνα ὁ πρῶτος γραμματέας τῆς Πατριαρχικῆς Σχολῆς μετέβαινε στό Φανάρι, γιά νά ἐποπτεύσει καί νά παρακολουθήσει τή διδασκαλία τῶν μαθημάτων.
- β) Ἡ διεύθυνση τῆς Σχολῆς τοῦ Γένους ἀνατέθηκε ὁμοφώνως στόν Ἀρχιμανδρίτη Δωρόθεο Πρώιο, πού ἀνέλαβε πρῶτος Σχολάρχης.
- Ὁ Δωρόθεος εἶχε σπουδάσει φιλοσοφία στή Δύση, ἦταν γνωστός τοῦ Κοραῆ καί εἶχε διδάξει φιλοσοφία καί μαθηματικά στίς παραδουνάβιες ἡγεμονίες, στή Χίο καί στήν Πόλη. Ἡ ἐπιλογή τοῦ Δωροθέου, καί μάλιστα ὁμοφώνως ἀπό τό πατριαρχεῖο καί τούς προεστούς τοῦ Γένους, δέν εἶναι τυχαία. Ἐπιλέγεται ἕνας κληρικός πού συστοιχίζεται μέ τήν ἐποχή καί βρίσκεται πέρα ἀπό τήν ἀντίθεση τῶν συντηρητικῶν ἢ τῶν νεωτεριστῶν. Τό γεγονός εἶναι δηλωτικό τῶν διαθέσεων τοῦ Πατριαρχείου γιά τίς ἀπόψεις καί τίς συνειδήσεις πού ἤθελε νά διαμορφωθοῦν ἀπό τόν Σχολάρχη στούς σπουδαστές τῆς Σχολῆς.
- γ) Ἡ προσωπική παρουσία τοῦ Πατριάρχη καί τῆς περί Αὐτόν Ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου στά ἐγκαίνια τῆς Σχολῆς, μέ τούς προύχοντες τῆς Πόλης, δηλώνει τή σημασία καί τή βαρύτητα πού εἶχε γιά τήν Ἐθναρχοῦσα Ἐκκλησία ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, ὅπου ἐναπόθετε τίς προσδοκίες καί τίς ἐλπίδες τῆς.
- δ) Τή Σχολή περιέβαλε μέ ἐμπιστοσύνη καί ἀγάπη σύνολο τό Γένος, ὅπως φαίνεται ἀπό τόν μεγάλο ἀριθμό τῶν σπουδα-

23. Γεννάδιος Μητρ., «Ἡ ἐν Κουρουτσεσμέ...», ὁ.π., σ. 366.

στῶν. Στίς σχέσεις του ὁ Σχολάρχης μέ τούς διδασκομένους προχώρησε σέ ρηξικέλευθη καινοτομία. «Προτρέχων κατά πολύ ἀπό τήν ἐποχήν του ὁ Δωρόθεος καί ἀψηφῶν τούς κινδύνους, πού ἠπειλοῦντο ἐναντίον του ἐκ μέρους τῶν κρατούντων, ὠργάνωσε κοινοτικῆς αὐτοδιοικήσεως εἶδος ἐντός τῶν κόλπων τῆς Σχολῆς καί ἐπεδίωξε νά ἐθίση τούς τροφίμους εἰς τό ἄρχειν τε καί ἄρχεσθαι ὑπό ἐπαχθῆ δουλείαν. Περιέργον εἶναι πῶς δέν εὐρέθη εἰς τάς φυλακάς ὁ τολμηρός οὗτος πρωτοπόρος... δέν ἤμποροῦμεν νά εἴμεθα βέβαιοι, ἂν ἔγινε θεσμός ἡ ἀπόπειρα τοῦ Πρωῖτου νά δώση ἐν σπέρματι τήν εικόνα τῆς ὀργανώσεως πολιτικῶν θεσμῶν καί τήν ὑποψίαν πόσον ὑπό ἐλεύθερον καθεστῶς θά ἤμποροῦσε νά ἀναπτυχθῆ»²⁴.

6) Ἡ ἔκδοση τῆς Κιβωτοῦ. Τά ἄλλα ἔργα τοῦ Πρωῖτου

Τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1804 οἱ Ζωσιμάδες ἀπευθύνονται στούς διδάσκοντες στή Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή καί προτείνουν τή σύνταξη Ἑλληνικοῦ Λεξικοῦ²⁵. Ὁ Πρωῖτος δέχεται τήν πρόταση τῶν Ζωσιμάδων καί ξεκινάει μέ τή βοήθεια τοῦ Κοραῆ τή σύνταξη τοῦ Λεξικοῦ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, τῆς Κιβωτοῦ²⁶.

Γράφει γι' αὐτό στόν Κοραῆ: «Ἐπειδή δέ καί ἐστοχάσθημεν ὅτι τό τοιοῦτο Λεξικόν θέλει γένη ὁ χειραγωγός τῶν νέων Ἑλλήνων καί ὁ σύμβουλος τῶν προβεβηκότων, ἀπεφασίσσαμεν νά καταβάλωμεν ὅλους τούς δυνατούς κόπους πρός ἀπάρτισιν καί καλλωπισμόν τούτου τοῦ συγγράμματος· διό συλλογισθέντες ὅτι κάθε συγγραφεύς ἀναγκαίως ἔχει ἴδιον ὕφος καί ἔκφρασιν... ἔγνωμεν νά διορίσωμεν ἕνα γενικόν ἐπιθεωρητήν... ἐδέχθη ταύτην τήν ἐπιθεώρησιν ὁ πανιερώτατος ἔγκριτος ἅγιος Κυζίκου κύριος Ἰωακείμ καί ἡμέτερος συνεπίτροπος καί τῶν γραμμα-

24. Γριτσόπουλος, «Ἡ Σχολή...», ὁ.π., σσ. 182-183.

25. Ὁ.π., «Ἡ Κιβωτός τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης», Ἀθηνᾶ, 70 (1968), σ. 224.

26. Γιά τήν Κιβωτό βλ. ὁ.π.

27. Ἐράνισμα..., ὁ.π., σ. 239.